

**ВЕСТНИК „ШУТОШ“:
ЖУРНАЛИСТИЧЕСКИ ТРАНСФОРМАЦИИ
И ЛИЧНОСТНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА**

Елена Гетова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

***THE SHUTOSH:
JOURNALISTIC TRANSFORMATIONS
AND PERSONAL CHALLENGES***

Elena Getova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The study discusses the opportunities which Revival period humorist periodicals offer for shaping, in particular ways, the public image of leading public figures during the period of the Bulgarian Revival. The transformations occurring in established journalistic genres, rubrics and prioritized themes expand the scope for experimentation, especially as far as opportunities for satisfying personal and other (for instance, political) challenges and ambitions went. One of the intriguing developments in this respect, which is traced in detail here, is the gradual construction of the satirical image of Petko Slaveikov as it unfolded on the pages of *Shutosh* newspaper.

Key words: Bulgarian Revival, Petko Slaveikov, *Shutosh* newspaper, journalistic genres

Вестник „Шутош“ е едно от представителните хумористични издания през Възраждането. В изследванията, посветени на българската възрожденска журналистика, неговото списване и редактиране се свързва най-вече с името на Петко Славейков.

Първият му брой излиза на 24 октомври 1873 година в Цариград. Последният – на 25 юли 1874 година пак там. Бихме могли да заключим, че визирайки другите хумористични издания през Възраждането (с изключение на „Гайда“), вестникът се отличава със своята последователна периодичност и с немалкото си издадени броеве за

тези няколко месеца, в които излиза – 37 броя. За съпоставка можем да посочим няколко други хумористични издания, например вестник „Будилник“ – 3 броя, „Звънчатий Глумчо“ – 1 брой, „Звънчатий“ – 3 броя, „Костурка“ – 1 брой, „Хитър Петър“ – 9 броя, „Тъпан“ – 21 броя. Към тях могат да се причислят и десетките вестници като „Кукуругу“, „Комар“, „Кърлеж“, „Таралеж“, „Жаба“, „Оса“ и др., които поради непълните данни за тяхната периодичност можем да причислим към епизодично излизалите хумористични издания през Възраждането, отличаващи се с много малък тираж и кратък период на съществуване (Боршуков 2003: 267). Дори статистиката да не е съвсем определяща в този пример, позоваващ се на липсваща информация и на неоткрити броеве, от посочения преглед става ясно, че вестник „Шутош“ има своето важно и детерминиращо място в историята на възрожденската сатирична журналистика. В случая не би трябвало да визираме само неговата продължителност на издаване, но и авторитета и влиянието, с които се ползва по време на своето съществуване. Не е без значение и фактът, че в периода на издаването си той оформя свой персоналистичен журналистически облик. Също така е важно да отбележим и неговия обем – добре запазени са 296 страници, включващи всичките налични публикации.

По традиция в изследвания, посветени на възрожденската журналистика и включващи анализ на вестник „Шутош“, се споменават имената на собственика на вестника – това е Теодор Касапис, на издателя – Д. Г. Сарафов, и на редактора – Стамат Даскалов (Боршуков 2003: 198). Напоследък тази представа за организиращия състав от участници в списването и издаването на вестника бе преосмислена благодарение на проучванията на Н. Аретов¹, в които се обръща специално внимание на идентифицирането на някои от чуждоезиковите литературни оригинали, публикувани по страниците на периодическото издание. Поради специфичния статут на изграждане на вестника – имаме предвид неговия редакторски екип (между чиито представители се развихрят впечатляващи разногласия и диспути), произход и мисия на публикациите в него, популярност и възможности за определящо личностно влияние върху четящата аудитория, струва ни се най-прагматично и основателно да се задълбочим върху конкретните текстове в самото издание, които подсказват за тези особености и изяс-

¹ В публикацията си Н. Аретов посочва: „Редакторството на „Шутош“ е доста оплетен въпрос, по който са изказвани неточни и прибързани твърдения“ (Аретов 2020а: 138).

няват в детайли със средствата на журналистиката тези специфики на професионални и личностни взаимоотношения.

В ТВОРЧЕСКАТА ЛАБОРАТОРИЯ НА „ШУТОШ“:

ГОДИНИ, ИМЕНА, ОТНОШЕНИЯ

Вече стана ясно, че определени броеве в периодичното списване на вестника са обвързани с името на Петко Славейков. Макар че името му като редактор не е посочено никъде в изданието, ето какво публикува систематизаторът на възрожденската книжнина Маньо Стоянов като информация за вестника:

Шутош (лист за шега и сатира). Редактори П. Р. Славейков, Стамат Даскалов. Цариград, 1873 – 1874. Излиза веднъж в неделята. 22X31 см., 2 колони. Притежател Т. Касапис. Издател Д. Г. Сарафов. Печатница на Джамлъ-хан № 8.[...] Подзаглавието „лист за шега и сатира“ се явява от бр. 3. П. Р. Славейков не е подписан като редактор никъде, а Ст. Даскалов е подписан от г. I, 6 – 12, 1 дек. 1873 – 19 ян. 1874. От г. I, бр. 13, 29 ян. 1874 се печати в печатницата на Шаркне Араволнан в Агопнан хан № 14.

(Стоянов 1957: 457)

На тук цитираната речникова статия от Книгописа на възрожденската книжнина – грандиозното приносно дело на М. Стоянов, се позовава и Цветана Македонска в първото научно издание на страници от прозаическите текстове на Петко Славейков:

Много внимателно са подбирани статии и от вестник „Шутош“. Вестникът е редактиран от 1 до 5 брой само от Славейков, от 6 от Стамат Даскалов, от 13 до 37 от Ив. Найденов и Славейков (по сведения, получени от Маньо Стоянов, завеждащ старопечатния отдел в Държавната библиотека „Васил Коларов“). На Славейков по това време (след спирането на в. „Македония“) било забранено от турското правителство да се занимава с журналистическа дейност и той старателно укрива участието си в тоя вестник[...] Не подбирах статии от вестник „Шутош“, писани през месец януари, когато Славейков е бил пратен от Българската екзархия в Македония, за да се бори срещу католицизма, проповядван от униатския епископ Нил, и да предотврати религиозното разцепление сред тамошното население.

(Славейков 1956: 469)

И така, действително се оказва, че въпросът за редакторството е спорен, но очевидно първите изследователи и издатели на журналистическата дейност на възрожденска се обединяват около мнението, че

определени броеве (виж горечитираните) са излезли изпод редакторското перо на Славейков. Както аргументите, свързани с кризата с вестник „Македония“ и неговото спиране, така и отсъствието на журналиста от Цариград близо месец по време на пътуването му до българските селища в Македония могат да дадат известна увереност около Славейковото редакторство на някои от определените броеве на „Шутош“. Факт е, че при издаването на Славейковата проза Цв. Македонска не публикува статии от м. януари 1874 година, което потвърждава позицията ѝ, споделена и в бележките в края на изданието. Аргументацията на отсъствието на петкославейковски редакторски следи в „Шутош“ през този период обаче е малко по-различна. Това отсъствие не е само защото, както изследователката обяснява в бележката след публикуваните текстове, Славейков е в Македония, а и защото по това време редактор на изданието е Стамат Даскалов и очевидно от брой № 6 до брой № 12 Славейков няма възможност да участва в редактирането на вестника. Освен това именно в тези броеве той е обект на сериозна дискриминираща и разобличаваща журналистическа критика от страна на новия редактор и неговия издател.

Здравко Дафинов в „Петко Р. Славейков. Летопис на живота, творчеството и обществената му дейност“ отделя специално внимание на хронологическата подредба на фактите около пътуването на Славейков до македонските български селища през зимата на 1874 година. И така, според цитираните от изследователя исторически извори (най-вече писма и спомени на самия възрожденски творец) става ясно, че (освен първите пет броя, свързани с редакторството на Славейков) последният брой, който възрожденският журналист редактира преди отпътуването си от Цариград, е брой № 15 от 9 февруари 1874 година (Дафинов 2004: 304). Известно е, че от брой 13 след краткото прекъсване от няколко броя, когато редактор е Стамат Даскалов, „Шутош“ отново става издание, списвано от Славейков, този път и от Иван Найденов.

На 2/14 януари Найденов споделя: „Ний сме са съгласили с Славейкова да земем „Шутоша“ (НБКМ БИА, ф. 112, а. е. 97, л. 55).
(Аретов 2020б: 54)

От 16-и до 19-и брой включително (т.е. само четири броя) редакторската мисия вероятно е поета и осъществена от Иван Найденов, но и по този въпрос съществуват различни изследователски позиции (Аретов 2019: 25 – 28, 61 – 76; Аретов 2020б: 55 – 56).

В две писма (от 14 и от 20 февруари) (Дафинов 2004: 304 – 305) до екзарх Антим I Петко Славейков описва резултатите от своята мисия в Солун, после пише за посещенията си в Кукуш, Дойран, Струмица, Малашево, Воден и други селища от района. В писмо от Солун до Георги Груев, изпратено на 5 март, Славейков съобщава, че е принуден да се завърне в Цариград поради липса на средства. Благодарение на помощта на „Македонската дружина“ той успява да се прибере в столицата. Самият пътуващ на тази важна мисия, инициирана от Българската екзархия, споделя след години в мемоара си „Български притчи“:

Аз имах крайното удоволствие да помиря велесчани, след което обходах и някои от околните села...В Македония аз се бавих всичко около месец.

(Дафинов 2004: 305)

А в писмо до ахримандрит Йосиф писано преди 5 март 1874 година Славейков споделя:

Снощи ся завърнах от околните села край Солун полуболен от отрудване и измръзване.

(Дафинов 2004: 305)

Летописът на живота, творческата и обществената дейност на видния възрожденец недвусмислено показва, че журналистът е все още в Цариград, когато вестникът е иззет от него и започва да се редактира и издава от неговите съперници. Обстойното проучване на макар и съвсем епизодичните появи на името на Петко Славейков по страниците на „Шутош“ в периода от брой шести до брой дванадесети показва достоверността на това предположение. Следователно с името и редакторската дейност на стария „гайдактор“ могат да се обвържат следните броеве на „Шутош“ – първите (от първи до пети брой), броевете от промеждутъка преди отпътуването му на мисията в Македония (брой № 13, № 14 и № 15) и след завръщането му от Солун (от брой двадесети до последния тридесет и седми), когато вестникът се списва и с участието на Иван Найденов.

Забележително е, че и след завръщането от мисията в Македония Славейков отново отказва да подписва статиите си, както и да афишира някъде авторството си или редакторската си намеса. Като опитен журналист обаче той би могъл да намери начини и езикови похвати, чрез които да се справи със специфичната ситуация на принудителна анонимност. На подобни журналистически похвати разчитат и неговите опоненти.

„ШУТОШ“: ЖАНРОВИ ТРАНСФОРМАЦИИ
И ЕКСПЕРИМЕНТИ В ЖУРНАЛИСТИКАТА

Тук ще се опитаме да проследим детайлно реакциите, които поражда Петко-Славейковото поведение като журналист и като личност, намерили специфичен отзвук в колоните на вестник „Шутош“. Този процес на проследяване, естествено, е най-показателен в периода на отсъствието му като редактор във вестника – в броевете от шести до дванадесети. Трябва да имаме предвид и факта, че този период съвпада отчасти с времето, в което той е в апогея на активната си политическа дейност и безспорно е публична личност с наложен обществен авторитет и с ясно заявена политическа позиция по важни общонационални въпроси, например очевидно този, обсъждащ статута като институция на признатата Българска екзархия. Така журналистическите препратки към познатите щрихи от вече наложения обществен образ на Петко Славейков биха били разпознаваеми за читателите на вестника – факт, на който залагат за дискредитиране на авторитета му неговите съперници – новите редактор и издател на „Шутош“.

Да започнем с често използваното позоваване на дописка от Пловдив.

Много популярно цитиран факт в полза на обобщаващото твърдение на изследователите (Аретов 2020а: 138) за обвързаност на изданието с името на Славейков са отзиви от редактора на „Шутош“ по повод на писмо на дописник от Пловдив. В него директно се поставя въпросът за зависимост между настоящото издание и наложения в общественото пространство с името на Славейков вестник „Гайда“: „брат ли си или барем роднина ли си на едновременната „Гайда“². Отговорът е показателен за журналистическия стил на Славейков, но за отбелязване е и друг факт – написаното от редактора излиза не като самостоятелна редакторска позиция в отделна статия (жест, който би придал допълнителен авторитет и смисъл на написаното), а като бележка под линия на посочената дописка:

Брат не съм, но съм същата уж „Гайда“, ама ми се счупи първото ручило и сега с чуждо ручило, принадлежно на народний мех, не мога да управлям напевите си, както искам.³

Цитираната по-горе дописка от Пловдив се появява едва в брой № 24 на изданието, а не в началото на списването му (или веднага

² Дописка от Пловдив. // *Шутош*, 13 април 1874 г., г. I, № 24, с. 188.

³ Дописка от Пловдив. // *Шутош*, 13 април 1874 г., г. I, № 24, с. 188.

след възстановеното редакторство на Славейков и Найденов), което може би свидетелства за необходимостта от определено време, нужно за разпознаването на известния, наложен вече славейковски стил (най-вече чрез „Гайда“) в хумористичните издания през Възраждането. Бихме могли също така да се усъзмим в автентичността на проловутата дописка от Пловдив, тъй като е допустимо предположението, че тя може да е написана (или по-скоро вдъхновена) от Славейков и нейното създаване да е евентуален журналистически претекст, провокиращ директна алюзия към разпознаваемия стил на „гайдактора“. Това е опит може би журналистът да припомни своя стил и почерк, да заяви за пореден път територията на своето писане и да се идентифицира с формирания вече успешен профил на вестникар с дръзко журналистическо перо. Така може да се настоява и за оразличаване от броевете, списвани от другите – „натрапените“ редактор и издател.

В редакторското каре от брой № 6 на вестника се появява името на Стамат Даскалов, а като издател е посочен Д. Г. Сарафов. Видимо като че ли в този брой няма особена разлика спрямо характера на предходните. Различията обаче се откриват постепенно в следващите броеве, където директно се посочват някои основни позиции на новия редактор и на новия издател. От брой № 7 до брой № 12 включително могат да бъдат проследени нападките на Даскалов и Сарафов към сътвореното от предходника им както по отношение на неговата журналистическа дейност до момента, така и спрямо личностното му поведение като човек и творец. Като че ли е напълно присъщо на журналистическия свят на „Шутош“ публикуването да отиграва стратегията на иносказателност, т.е. зад шеговития тон да се разкриват намеци, визиращи конкретни лица и събития от злободневието на актуалното за деня. Затова, макар и постепенно, се забелязва и налага като позиция намесата на новия редакторски поглед върху променилата се ситуация в списването на вестника.

Многообразието от възможностите, предоставяни от журналистическите жанрове, на които залага новият редакторско-издателски тандем на вестника, за да окарикутури образа на Славейков, се оказва, че е твърде голямо. Безспорно най-употребяваният и даващ сериозни предимства за хумористични импликации и напластявания на смисли журналистически жанр е дописката. Тя е и един от най-популярните журналистически жанрове. Правим това заключение при наблюденията над възрожденската „сатирична“ периодика, но то се отнася и за

другите, политически ангажирани периодически издания. Още в първия неславейковски брой (№ 6) в публикация, трансферираща в общественото пространство този така познат журналистически жанр, четем:

Брате Шутоше,

...Аз съм билия по-българин и от вашето куми, което ви е кръстило. От сичките ми жили (с изключение само на една) българска кръв тече, и сърцето ми е пълно с дух по-чистонароден и от кръстника ви, за когото слушам че се е прославил уж по всичките краища на вселената с името си на народен челяк, а с четивото си за по-популярен ! но не зная кога ще ся раслави той, и ся освяти българския свят за неговите чутовни дела. Но, моля ви да ви не оставя хатърно дето тъй клоцнах вашето куми.⁴

Дори да се съгласим, че името на Славейков тук отсъства, бихме могли да отбележим очевидния факт, че в тази „дописка“ се обръща внимание на сътворилия името на вестника, т.е. на личността на неговия кръстник (кум), както и на неговата популярност сред народа. И ако в този брой наистина отсъства директното споменаване на името на Петко Славейков, то в следващите, излезли изпод редакторската намеса на Стамат Даскалов броеве забелязваме упоритото и настоятелно внасяне на тематични акценти, втъкани по най-разнообразен начин в поредицата дописки или депеши и извикващи на показ името на Славейков.

Телеграфическа депеша. Пловдив, 14 того.

Господине раз-редакторе С..., дето и да си в Цариград, бъди известен, че ти получих писмото и видях за поръчките ви; бъдете спокойни, че един ден преди коледа ще получите 10 оки пастърма и 5 оки смарлама суджуци заедно с един варел заарски пелин и сом.“ Вашът Пацаран.

Горната депеша дойде в редакцията ни след като обиколила цял Цариград и не можла да намери оногова до когото ся тя изпраща, с умоление да известим чрез Шутоша, та който е, да ся обади. Шутош обича да вярва че тая буква С... не показва друго освен разредакченнаго СЛАВЕЙКОВА; Шутош ся увери в своите прокобения най-много от това дето показват че г. СЛАВЕЙКОВ много обичал да се

⁴ Умоповреденото Право и царът му. // *Шутош*, 1 декември 1873 г., г. I, № 6, с. 46.

мезелендисва със соджуци и пастърма; „и дасть ему вкусити суджуками и пастармами и чаша вина попити.“⁵

Разбира се, че потенциалът на внасящата известен режим на достоверност дописка/депеша в горепосочените цитати има съвсем различна от мисията на фактологическата убедителност цел. Тук се наслагват възможностите на хумористичните трансформации на известното за поведението и навиците на човека Славейков, след което то да бъде максимално травестирано и положено в съвсем друг контекст – в параметрите на дискредитацията и на хапливия сарказъм.

Допълнителен регистър на сатиричното внасят жанрове, познати като летописи или като съвременна летопис. В брой № 7 четем например следното в публикацията „Съвременна летопис на съвременните наши славни и преславни мъже“:

СЛАВЕЙКОВ: – Замени двете начални букви с к и р и ще намериш реч кравейков, и наистина това име е по-згодно за него според пълнокръвната натура того тантурестаго мужа, но ерифинът излязъл хитър Петър, та си изковал името от слава или от славей; както ся види обичал е твърде много славата, та да ся прослави от веки и до нине. Лошавите езици обаче искат да кажат, че той от няколко време насам ся е разславил; според други сега ся е окравил, а според Шутоша скоро щел и да ся отели.⁶

Изключителна възможност за сатирическо изобличение предоставят и кратките и много достъпни познати от античната литература (а оттук и много употребими в учебникарската литература през Възраждането) жанрове, като например въпроси и отговори:

Няколко питання с отговорите на Шутоша.

Имате ли жени, които водят мъжете си от носа и ги карат да треперят от тях?

– Трябва да ся намерват, но по-древни сведения който търси за този въпрос, нека ся отнесе до г-на П. Р. Славейкова.

Имате ли демагоги?

⁵ Телеграфическа депеша. // *Шутош*, 15 декември 1873 г., г. I, № 7, с. 55. (Маркирането е в оригинала. – Е.Г.)

⁶ Съвременна летопис на нашите славни и преславни мъже. // *Шутош*, 15 декември 1873 г., г. I, № 7, с. 54.

– Имахме едногo Славейкова, но и нему ся пресякоха вече крилете и остана риба безгласна.⁷

Също като пример за журналистическа трансформация на познати жанрове, заимствани от учебниците от възрожденско време, по страниците на вестник „Шутош“ са употребени уроците по естествена история⁸:

Естествена история. Урок III. Катърът.

...Ако говорим като публицисти, ще кажем че цвилянето и реването на катъра с нищо друго не може да се сравни освен с едно периодическо списание (каквото е храни боже нашето читалище списвано до сега от изкусната писалка на г. Славейкова), което да съдържа членове сходни с важното на сериозни вестници и със смехорийте на карикатурни листове. ...Катърът ся намерва по много места в природата, но си променя името според местата и обстоятелствата. Можеш да видиш портрета му в плодовете на...и в Славейкова, който е учител и писател, и доброплатник и злоплатник!...⁹

Естествена история. Урок IV. Кучето.

...Най-хубавото и най-здравото ястие за него са кокалите, както за човека бризолата, с тази разлика че то не пий нито вино, нито ракия; и какво ли наистина мисли кога завари г. Славейкова да нагъва онези червени пиперки-чушки и от време на време да вирка любезний си бинлик с вапсаната червена вода винцето.¹⁰

Може би съвсем различен ресурс за хумористичното превъплъщение на образа на Петко Славейков предлагат популярните от фолклора жанрови форми като молитви, предсказания, съновидения, тълкувания. Употребени в регистрите на сатиричното, те разнообразяват допълнително журналистическите щрихи към фигуратива Петко Славейков, изработен вече от неговите опоненти на територията на периодическите издания.

⁷ Няколко питания с отговорите на Шутоша. // *Шутош*, 29 декември 1873 г., г. I, № 9, с. 72.

⁸ Въпросът за авторството на рубриката „Уроци по естествена история“ все още остава неизяснен (Аретов 2020б: 56).

⁹ Естествена история. // *Шутош*, 5 януари 1874 г., г. I, № 10, с. 76.

¹⁰ Естествена история. // *Шутош*, 12 януари 1874 г., г. I, № 11, с. 82.

Молитвенник за новата година.

...Шутош молитствува:

Бог да поживи за много години бившия ни демагог г. Славейкова, а да скъси дните на недоброто му поведение с кредиторите си.¹¹

Шутошови сънотълкувания към момите.

13) Ако сънуваш соджуци, пастърма и вино, ще се ожениш за един момък учен и шутлив като г. Славейкова.

Замечание. – При тия тълкования, нам ни доде на ум че друг един обичай господствува между българските фамилии. Срещу Василонден на вечеря като насядат родителите заедно с челядта си около софрата, бащата направи предложение на семейството си че който от тях има честта да кихне, ще му хариже някой кон, или крава, или биволица, или лозе, или двор, или магаре, или котка или куче или най-после каквото има или каквото той благоволи. Наш Шутош ся научава от достоверен източник, че по следствие на този старовременний обичай г. П. Р. Славейков срещу Сурваки поиска да си опита честта и казал, че ако му ся вдаде естеството да кихне, непременно ще сполучи дозволение за един вестник, и тъй дето там ся намервал в недоумение дали ще кихне или не, ето че излазя противното от желанието му, и за зла чест вместо да кихне с носа си, той кихнал с...да прощавате, из отдолу, из лево бедро. Вах! Вах! Вах! Сиромахът няма да сполучи.¹²

Своеобразни сатирични „отигравания“ на познати журналистически жанрове, разчитащи на своята сериозност, като например политически анализ на конкретен факт, са използвани в следната публикация:

Реформи за новата година.

Г-н Славейков по причина на малко побърканите си работи и по причина че мнимата му редакция има сега *татил* до неопределено време, още от сега взема икономически мерки; и тъй от нова година нататък той ще ся закълне да не смърка вече *емфе*, и подарената си табакера, като остава вече в неупотребление, турга я на *мезат*.¹³

И преди да обобщим, ще посочим и още една възможност, представена от хумористичното издание „Шутош“, която този път се позовава на жанровите модели на анонси за търговски операции, сделки

¹¹ Молитственник за новата година. // *Шутош*, 5 януари 1874 г., г. I, № 10, с. 73.

¹² Шутошови сънотълкувания към момите. // *Шутош*, 5 януари 1874 г., г. I, № 10, с. 74.

¹³ Реформи за новата година. // *Шутош*, 21 декември 1873 г., г. I, № 8, с. 64. (Маркирането е в оригинала. – Е.Г.)

и цени на продавани на пазарите и тържищата в Османската империя стоки. Подобни публикации естествено разчитат на своята сериозност и актуалност, когато се открояват в сериозните официално ангажирани (а понякога е не само в тях) издания. В настоящия случай обаче те отново утвърждават възможностите за жанрова трансформация и трансфер на значения, които се постигат в сатиричните възрожденски периодични издания.

Тургат ся на мезат следующите стоки.

...Провизията на един денг косми за голата кратуна на г. Ив. Найденова.

Провизията на едно буре с емфе за табакерата на г. Славейкова.

...Провизията на 1000 бали хартия за печатанието на новосъставената българска народна библиотека от Н. Михайловскаго, М. Балабанова, Д. Цанкова, П. Р. Славейкова, Ив. Найденова, и управителят г. Г. Т. Пинети.¹⁴

Изброените дотук жанрови трансформации, оформяйки една поредица (и тенденция) от публикации, коментираци Петко Славейков в зоните на саркастичните регистри, имат своята позитивистка алтернатива в сериозния тон на други, утвърдени от ангажираната публицистика журналистически жанрове. Такива са например съобщенията от редакцията:

От редакцията.

Молим нашите по въвн настоятели както въобще и всичките спомоществователи да изпращат право и именно до нас, било пари било писма или все що ся касай до вестника ни. Помежду това известяваме им че г-н Славейков няма нищо общо нито частно с нашия лист, и всяко чрез него внасяние на пари или писма не е прието.¹⁵

В следващия брой (№ 9) е препечатана същата бележка от редакцията¹⁶.

И ако в горечитираните бележки на редакцията все пак се запазва относително неутралният тон, то в следващата публикация, директно подписана от редактора на вестника, се долавят дори известни нотки на заплахата с юридическо преследване:

¹⁴ Тургат ся на мезат. // *Шутош*, 12 януари 1874 г., г. I, № 11, с. 87.

¹⁵ От редакцията. // *Шутош*, 21 декември 1873 г., г. I, № 8, с. 64.

¹⁶ От редакцията. // *Шутош*, 29 декември 1873 г., г. I, № 9, с. 72.

Пакостниците на Шутоша.

...Ний потвърждаваме горните нам съобщени и оплакваме от сърце тези двамина бивши редактори и мислящец за единствени служители на народа. О! ний именно оплакваме г. Славейкова, който е имал детинска глупост да ни изпрати едно писъмце, с което той ни странно някак заплашва като онези улични герои в пространния този град, че щели сме да си намерим белята не от НЕГО но от друго (!?) Ний молим нашего героя да ви изясни по-скоро тези отправени нам от него геройски заплашвания, защото в противен случай ний ще ся отнесем до принадлежните закони, за да искаме потребното разяснение „в що стои нашата бела в живота ни, или в работите ни. Д. Г. Сарафов¹⁷

Последните детайли от журналистическото форматиране на Петко Славейков в броевете на „Шутош“, редактирани от Сарафов, са тези, залагащи на личностната му дискредитация, на разобличаването му като неблагонадежден, изгубил доверието на кредиторите си платец:

С всяко предпазване.

...Но когато съществуват такива вестници, които не са уверени в обнародването на съмнителни известия, защо ги обнародват? И това прилича досущ на Славейкова работа, който приема, задължава ся и подписва бонове, сенети и записки за да ги плати уж почтено, а после не ги плаща не само на падежа им, но още и до гроб?¹⁸

На добри неща лошаво начало.

...Славейков е измудрил как да ся задължава и подписва бонове, сенети и записки, че после не само да не ги плаща на падежа им но и до гроб, а още и как да яде лютите червени чушки без да му парят.¹⁹

В заключение можем да обобщим, че възможностите, които предлагат възрожденските хумористични издания, за специфично изграждане и налагане на обществен образ на водещи публични личности през Възраждането са неограничени. В зоната на трансформациите на утвърдени журналистически жанрове, рубрики и тематични приоритети се открояват полета за експериментиране с тези възможности и за удовлетворяване на личностни и други (например политически) предизвикателства и амбиции. Интригуващ пример за тази констатация е проследеното постъпателно конструиране на сатиричния образ

¹⁷ Пакостниците на Шутоша. // *Шутош*, 5 януари 1874 г., г. I, № 10, с. 75. (Маркирането е в оригинала. – Е. Г.)

¹⁸ С всяко предпазване. // *Шутош*, 19 януари 1874 г., г. I, № 12, с. 89.

¹⁹ На добри неща... // *Шутош*, 19 януари 1874 г., г. I, № 12, с. 90.

на Петко Славейков по страниците на вестник „Шутош“. В случая обаче не става въпрос само за това какви предимства предлагат хумористичните издания, разчитащи на образния си език и на експерименталната си стилистика. Това са издания, в които може да се изгражда авторитетът на дадена личност или, напротив, утвърдени обществени деятели да се принизяват и свеждат до сатирически фигури, отклонили се от утвърдените модели на нравствено поведение. В предложението изследване се открояват и други съществени знакови полета на приложение на проследения журналистически потенциал. В него частен казус се оказва дискредитиращият дискурс, преимуществено насочен към утвърдената фигура на Славейков²⁰, дискурс, който прави явни черти от характера, особености на поведението му, личностни предпочитания, вкусове, привички, навици, зависимости, т.е. най-обикновени човешки черти. Но попаднали в цитаделата между лековатата закачка и убийствения сарказъм, присъщи на хумористичните издания през Възраждането, тези штрихи могат да инициират съвсем други смислови импликации. Могат да дистанцират, обработят и трансформират познатото в един различен от популярния дискурсивен хоризонт на публицистичното. Тогава, оказва се, инерцията на градежа на позитивния облик на определена публична личност намира своя своеобразен, освобождаващ натрупаното и стаено несъгласие (съпротива, завист, недоверие, злонамереност) с нея отдушник в сатирическите издания. И в твърде частния случай на „Шутош“ посочените тук личностни предизвикателства са само претекстът за преосмисляне на неограничения потенциал на възрожденската журналистика да изгражда нови жанрови модели от щедрото разнообразие от журналистически трансформации, които в настоящия казус само маркират определени зараждащи се тенденции.

ЛИТЕРАТУРА

Аретов 2019: Аретов, Н. *Иван Найденов: За Право и Напредък. Мемоари. Писма.* [Aretov, N. Ivan Naydenov: Za Pravo i Napredak. Memoari. Pisma.] София: Кралица Маб, 2019, 25 – 28, 61 – 76.

Аретов 2020а: Аретов, Н. На какви езици говорят и пишат просветителите? Периодични издания в многоезична среда: Случаят „Шу-

²⁰ Важно е да споменем, че в следващите броеве, поети от Славейков – Найденов като редактори, журналистическият отговор на тази дискредитация намира своята великолепна реализация. Тук обаче няма да се спираме на този въпрос, който ще разгледаме в друго изследване.

тош“ (1873 – 1874). [Aretov, N. Na kakvi ezitsi govoryat i pishat prosvetitelite? Periodichni izdaniya v mnogoezichna sreda: Sluchayat „Shutosh“.] // *Colloquia Comparativa Litterarum*, № 1, 2020, с. 138. <<https://ejournal.uni-sofia.bg/index.php/Colloquia/article/view/121/108>> (10.11.2020).

Аретов 2020б: Аретов, Н. Петко Славейков и „Шутош“. Няколко неавторизирани творби и отношението им към опозицията „Изток – Запад“. [Aretov, N. Petko Slaveykov i „Shutosh“. Nyakolko neavtorizirani tvorbi i otnoshenieto im kam opozitsiata „Iztok – Zapad“.] // *Сборник с материали от конференции по време на Славейкови празници (2018 – 2019 г.)*. Град Трявна. Велико Търново: Фабер, 2020, с. 54.

Боршуков 2003: Боршуков, Г. *История на българската журналистика. 1844 – 1877. 1878 – 1885. Трето издание*. [Borshukov, G. Istoriya na balgarskata zhurnalistika. 1844 – 1877. 1878 – 1885. Treto izdanie.] София: Парадокс; УИ „Св. Климент Охридски“, 2003, с. 267.

Дафинов 2004: Дафинов, З. *Петко Р. Славейков. Летопис на живота, творчеството и обществената му дейност*. [Dafinov, Z. Petko Slaveykov. Letopis na zhivota, tvorchestvoto i obshtestvenata mu deynost.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2004, с. 304.

Славейков 1956: *Славейков, П. Р. Избрани произведения. Том втори, Подбор, редакция и бележки от Цветана Македонска*. [Slaveykov, P. R. Izbrani proizvedeniya. Tom втори. Podbor, redaktsiya i belezhki ot Tsvetana Makedonska.] София: Български писател, 1956, с. 469.

Стоянов 1957: Стоянов, М. *Българска възрожденска книжнина. Аналитичен репертоар. Том първи*. [Stoyanov, M. Balgarska vazrozhdenska knizhnina. Analitichen repertoar. Tom parvi.] София: Наука и изкуство, 1957, с. 457.